

8. Іванов В. Комп'ютерні мас-медіа на межі століть / В.Іванов // Актуальні питання масової комунікації. – 2002. – Вип. 3. – С. 41- 46.
9. Колесник О.С. Інтернет та «містична співпричетність»: структура хаосу / О.С.Колесник // Збірник наукових статей: Людина і культура в умовах глобалізації. – К.: ПАРАПАН, 2003. – 400с.
- 10.Лосева О.А. Социальная детерминация исследований языкового общества в XX-XXI вв.: / И.А. Новикова // Вестник Российского философского общества. – 2006. – 1 (37) – С. 153-156.
- 11.Луцькянец В.С. Глобалізація. Технонаука. «Зловеще изменение мира» / В.С.Луцькянец // Збірник наукових статей. Людина і культура в умовах глобалізації. – К.: ПАРАПАН, 2003. – 400с.
- 12.Миронов А.В. Техноэтика: ответ на актуальные проблемы перехода к устойчивому развитию / А.В. Миронов // Вестн. Моск. ун-та. Сер.7. Философия. – 2004. - № 3. – С. 3-13.
- 13.Попов В. Технократичні орієнтації ХХ сторіччя / В. Попов // Філософська думка. – 2006. – № 2. – С. 35-50.
- 14.Этические проблемы компьютеризации. Реферативный сборник: [монография] / [под ред. В.А. Виноградова, А.Н. Авдулова, В.П. Зинченко и др.]. – М., 1990. – 156с.

Анотація

Проаналізовано вплив інформаційної діяльності на формування ціннісних орієнтацій нафтогазових кадрів. Окреслено основні шляхи взаємодії людина-інформація-людина і прогнозовано розвиток сучасних комунікацій.

Ключові слова: мораль, ціннісні орієнтації, інформаційні технології, інформаційна діяльність

Abstract

The influence of information on the formation of value orientations gas rate. The basic ways of human interaction-information-person and predictable development of modern communications.

Keywords: morality, values, information technology, information activities

УДК 316

Б. П. П'ятничко
(*м. Івано-Франківськ*)

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ФАКТОРИ – СУТТЄВА СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Початок ХХІ ст. характеризується тотальною глобалізацією усього суспільства, якому притаманна всеохоплююча взаємодія як окремих особистостей, так і цілих цивілізацій. В основі цих відносин знаходиться, передусім, міжкультурна комунікація. Основною ж передумовою цього процесу є нагальна потреба в культурному порозумінні, прагнення пізнати духовний світ один одного.

Саме у зв'язку з цією потребою і постає проблема формування здатності окремої особистості чи певного етносу до ефективної міжкультурної комунікації. При цьому йдеться про здатність зрозуміти ментальні особливості, зокрема, соціокультурні фактори різних культур, взагалі, які виступають гарантом ефективного діалогу різних культур в сучасному світі.

Тому актуальність проблеми набуття здатності формування і тлумачення згаданих соціокультурних факторів на сучасному етапі розвитку глобалізованого суспільства нерозривно пов'язане з поняттям комунікації невід'ємною частиною життя окремої особистості в соціумі. Без спілкування не може існувати соціуму, а без соціуму, відповідно, не існуватиме і людина, як соціальна істота. Комунікація має безпосередній вплив на людину, її життя, поведінку, пізнання світу і самого себе як частини цього світу.

Отже, вельми актуальним у цьому відношенні є звернення ряду дослідників до виявлення ефективних шляхів для вироблення здатності враховувати різні соціокультурні особливості та їх правильного тлумачення з метою здійснення ефективної міжкультурної комунікації як одного із засобів розуміння інших мовних особливостей (Почепцов Г. Г., Ільяєва І. А., Бацевич Ф. С., М'язова І. Ю., Лабунець Ю. О., Грушевицька Т. Г., Тер-Миносова С. Г., Підгорна Л. Д. та ряд інших).

Усе це зумовлено, передусім, зростаючою прогресією рівня міжкультурної взаємодії на світовому рівні. А це, у свою чергу, потребує підвищення ступеня виявлення міжнародної комунікації з її визначенням як засобу розуміння ментальних особливостей іншомовних співбесідників. Однак, незважаючи на числення дослідження вчення про міжкультурні комунікації, нерозкритим залишається саме аспект вироблення й тлумачення здатності до активної міжнародної комунікації через призму розуміння ментальних, зокрема, чи соціокультурних особливостей або факторів різних культур, взагалі.

У цьому зв'язку, слід також наголосити, що серед науковців та дослідників уже на протязі двох століть активно створюються питання про співвідношення етносу й мови, мови й культури. Так, Е. Сепір вважав модель соціального поведіння залежною від специфіки відображення і пізнання у знаках мови [5, с. 48].

Як результат таких досліджень, в останні десятиріччя бурхливо розвивається у всьому світі наука «культурологія», а саме її лінгвістичний аспект – «лінгвокультурологія». У центрі уваги цих розробок знаходиться саме взаємодія мов і культур, проблеми людського спілкування міжкультурної комунікації, де головним (хоча й не єдиним!) засобом була і є мова.

Підтвердженням цього є теза про те, що “міжкультурна комунікація – це адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, які належать до різних національних культур” [1, с. 26].

Інші дослідники стверджують, що “мова – це зеркало культури, в ньому відбивається не тільки реальний світ, який оточує людину, не лише реальні умови його життя, але й суспільна самосвідомість народу, його менталітет, національний характер, спосіб життя, традиції, звичаї, мораль, систему цінностей, світовідчуття, бачення світу.

Іншими словами, мова – це знаряддя, інструмент культури. Вона формує особистість людини, носія мови, через нав'язані їй мовою і закладені в мові бачення

світу, менталітет, відношення до людей і т.п., тобто через культуру народу, який користується цією мовою як засобом спілкування [2, с. 102].

Як впливає із наведених дефініцій, міжкультурні комунікації – це соціальний феномен, сутність якого полягає у конструктивній чи деструктивній взаємодії між представниками різних культур (національних чи етнічних), субкультурами в межах чітко визначного часо-просторового континууму. У центрі цих міжкультурних взаємодій перебуває людина як носій загальнолюдських універсалів і культурних особливостей. Саме вона (людина) відповідно, діє і взаємодіє з іншими на основі цих універсалів і особливостей у великій кількості контекстів спілкування.

Метою даної статті є дати більш ширшу та конкретнішу характеристику явища міжкультурних комунікацій в умовах глобалізованого світу, взагалі, та виокремити і проаналізувати ментальні особливості чи соціокультурні фактори різних культур, що забезпечують ефективність міжкультурної комунікації, зокрема.

Отже, формулюючи мету нашого дослідження, ми виходимо передусім з основних постулатів вивчення, такого феномену, яким є поняття “комунікація”, взагалі, а також її місце у співвідношенні з людиною, її культурою, оточуючим реальним світом, зокрема. При цьому ми відштовхуємось від положення, що наскрізним у нашій статті є поняття комунікація, яка “керує людьми, їх життями, їх розвитком, їх поведінкою, їх пізнанням реального світу і самих себе. При цьому, підтримуючи думку й формулювання С. Тер-Мінасової, ми виходимо із наступних висновків стосовно однієї з основних складових у наведених вище взаємозв’язках: людина, комунікація, культура, мова [4, с. 132].

До компонентів культури, які несуть в собі національно-специфічне забарвлення, ми носимо, як мінімум, наступні:

а) традиції (чи стійкі елементи культури), а також звичаї (які визначають як традиції в “соціонормативній” сфері культури) і обряди (які виконують функцію неусвідомленого прилучення до пошукових у даній системі нормативних вимог);

б) побутову культуру, яка тісно пов’язана з традиціями, внаслідок чого її нерідко називають традиційно-побутовою культурою;

в) щоденна поведінка (звички представників деяких культур, прийняті в певному соціумі норми спілкування), а також пов’язані з нею мімічний і пантомімічний (кінемічний) коди, які використовують носії певної лінгвокультурної спільноти;

г) “національні картини світу”, які відображають специфіку сприйняття навколишнього світу, національні особливі мислення представників тієї чи іншої культури;

д) художню культуру, яка відображає культурні традиції того чи іншого етносу.

Розгляд даної проблеми слід, на нашу думку, продовжити з прийнятого нами тлумачення поняття “комунікація”. Під цим поняттям ми розуміємо передусім безпосередній акт спілкування, локацію між двома й більше індивідами, побудованому на взаєморозумінні. Крім того, комунікація – це також способи, за допомогою яких люди вибудовують відносини з іншими та розуміють думки та почуття інших [3, с. 67].

Виходячи з наведених тлумачень, ми розуміємо поняття “міжкультурна комунікація” як обмін інформацією, почуттями, думками представників різних

культур, оскільки саме мова у даній ситуації являє собою символічний код культури певного народу.

У такому процесі повне розуміння міжкультурних комунікацій забезпечується ще й елементами мовного етикету – соціокультурними елементами: звертаннями, запрошенням, компліментами, поздоровленням, різними фактичними мовними елементами, через які виявляється соціокультурна специфіка партнера в акті комунікації. Тому мова є необхідною складовою і одним з основних засобів пізнання світу, збереження і передачі інформації. В контексті ж міжкультурної комунікації мова є засобом пізнання ментальних особливостей, зокрема, чи соціокультурних факторів культур, взагалі, в діалозі, що виникає між ними. Ми ж розглядаємо мову, насамперед, як ту частину культурного менталітету чи соціокультурних факторів, що складає сферу духовності та людських цінностей певного етносу.

Отже, міжкультурне спілкування у нашому розумінні є моделлю будь-якого спілкування, умовами якого є наявність певної єдності, а також певних розбіжностей – оскільки саме вона викликає певну потребу в спілкуванні чи обміні інформацією, почуттями, думками, які супроводжуються, як звичайно, оцінкою співрозмовника і самооцінкою.

На основі висловленого вище підкреслимо також, що ефективність міжкультурної комунікації обумовлена успіхом мовної взаємодії, що завжди відбувається в певному соціальному і культурному контексті, який багато в чому визначає форму і зміст повідомлення, що, у свою чергу, зумовлені культурою, в якій здійснюється процес комунікації.

Зі свого боку, ми акцентуємо увагу на мові ще як ментальному феномені, який виступає безумовним стрижнем комунікації. Мова у даному процесі являє собою закодовану сукупність знань людини, її уявлень про світ, індивідуального життєвого досвіду, цілісної картини світу всього соціуму.

У цьому зв'язку слід ще й додати, що саме мовна картина світу є основою і засобом міжкультурної комунікації, оскільки всі уявлення про світ, які історично склалися у свідомості мовного колективу, відбуваються у процесі спілкування. Крім того, мовна картина світу відображає реальність через культурну картину світу. Тому доречно і правильно говорити про взаємопроникнення, взаємозв'язок і взаємодію мови і культури, та навпаки. Адже ще в часи В. Гумбольдта стверджувалось, що мова як ідеальна, об'єктивно існуюча структура підпорядковує собі, організує сприйняття світу його носіями. Виходячи з цих міркувань, можна однозначно констатувати, що культурна і мовна картина світу тісно взаємозв'язані і знаходяться в стані нерозривної взаємодії і ведуть до реальної картини світу, а вірніше, до реального світу, який оточує людину. Інакше кажучи, реальна картина світу, це об'єктивна позалюдська сутність ("данина"), це світ, що оточує людину. Культурна (понятійна) картина світу – це відображення реальної картини світу через призму понять, що сформовані на основі уявлень людини, які отримані з допомогою органів почуття і пройшли через його свідомість, як колективну, так й індивідуальну. Така картина світу є, відповідно, специфічна і своєрідна в різних народів. Тому, даючи характеристику співвідношенням між комунікацією, мовою та культурою, не можна оминати й першочергову роль людини у цьому процесі взаємодії. Мова йде про необхідність більш глибокого і стараннішого вивчення ролі людини

(особистості), її культури в ширшому етнографічному смислі слова, її способі життя, національного характеру, менталітету тощо. Адже відомо, що реальне вживання слів у мові, реальне мововідтворення у значній мірі визначається знанням соціального і культурного життя мовного колективу, який розмовляє даною мовою. Іншими словами, між реальним світом, культурою й мовою стоїть один з основних суб'єктів - людина. Саме вона сприймає й усвідомлює світ з допомогою своїх органів чуття і на цій основі створює систему своїх уявлень про цей світ. А пропустивши їх через свою свідомість і осмисливши результати цього сприйняття, вона називає їх другим членом - свого мовного колективу з допомогою мови. Інакше кажучи, між об'єктивною реальністю і мовою знаходиться мислення самої людини.

У цьому зв'язку, підкреслимо також, що і сам носій національної мови і культури володіє специфічними особливостями. Саме тому, у міжкультурному спілкуванні необхідно враховувати особливості національного характеру комунікантів, специфіку їх емоціонального складу, їх національно-специфічні особливості мислення. Тому радикальне підвищення рівня вдосконалення і тлумачення мовної комунікації, спілкування між людьми різних національностей може бути досягнуто лише при чіткому розумінні й реальному врахуванні наявних ментальних особливостей, зокрема, чи соціокультурних факторів, взагалі.

Врешті-решт підкреслимо, що міжкультурна комунікація має ряд особливостей, які роблять її більш чутливою та змістовнішою, ніж простий процес особистісної комунікації. Йдеться передусім про те, що крім двох модальностей (самостійних систем елементів): вербальної (яка включає в себе мову з її унікальним набором фонем, морфем, лексики, синтаксису, граматики) та невербальної (включає в себе немовну поведінку, в тому числі: погляду, виразу обличчя, контакту очей, голосові інтонації, паралінгвістичні підказки, міжособистісний простір, жести, позу тіла, паузи тощо) слід, на нашу думку, включати фактори особистісного прийняття та інтерпретації отриманої інформації одне одним у процесі міжкультурної комунікації.

Таким чином, підсумовуючи викладене вище, констатуємо: в сучасних умовах глобалізації нашого світу ні в кого не виникає сумніву той факт, що для успішного міжнародного співробітництва необхідно не лише знання мов, але й культурних особливостей представників тих чи інших країн.

У рамках сучасної лінгвокультурології мова є не лише знаряддям культури, а й виразником певної ментальності соціокультурних особливостей. Будучи самостійними феноменами, мова й культура знаходиться у постійному діалозі, у взаємодії, суттєво впливаючи одна на одну. Мовні явища визначаються соціокультурними явищами в суспільстві.

Індивідуалізм і колективізм, матеріалізм і духовність, так зване лінійне і системне сприйняття світу, відношення до навколишнього середовища та часу, простору, мислення - всі ці та інші відмінності відображають мовні явища. Культурно - ментальний бар'єр є наслідком впливу специфічних цінностей та приводить до бар'єру комунікативних.

У зв'язку із сформульованими висновками слід особливо наголосити, що актуальність усіх питань, пов'язаних із тлумаченням та дослідженнями культури, набула у наш час небувалої гостроти. А проблема вироблення здатності до міжкультурних комунікацій як процесу обміну інформацією, думками, почуттями

представниками різних культур є наразі напрочуд обговорюваною. Задля ефективного її вирішення у кожному конкретному випадку слід, на наше переконання, сформувати здатність до міжкультурної комунікації, що включає в себе компетентність у використанні вербальних і невербальних модальностей, уміння та інтерпретування, знання і формування навичок міжкультурних взаємодій. Багатообіцяючою перспективою певних наукових розробок вважаємо на майбутнє більш ґрунтовне дослідження саме невербальної модальності процесу міжкультурної комунікації.

Список використаних джерел

1. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура. М., 1990. – 250 с.
2. Подольська Е. А., Лихвар В. Д., Іванова К. А. Культурологія : навч. посіб. для студентів ВНЗ. – Київ : Мінохоронздрав України. – 2003, 287с.
3. Психология и культура. Под. ред. Д. Мацумото. СПб.: Питер.2003, 718с.
4. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. Уч. пособ. М. – Изд “Слово – Slovo” . – 2000, 264с.
5. Sapir E. Selected writings in language, culture and personality, // E. S. – Berkeley, University of California Press. 1949. – 250 p.

УДК 141.319.8

Д. М. Скальська
(*м. Івано-Франківськ*)

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ «ФІЛОСОФІЇ ЛЮДИНИ» В ПРОСТОРІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

Важливу роль у формуванні інформаційної культури відіграють ті філософські парадигми, які сприяють становленню оптимістичного та гуманістичного світогляду особи. У цьому контексті заслуговують на увагу філософсько-антропологічні вчення ХХ століття: феноменологія, екзистенціалізм, герменевтика, неотомізм, персоналізм, неофрейдизм, неомарксизм, які досліджуючи проблему людини, сигналізують про наявність ознак духовної кризи в соціумі. Сутність цієї кризи найбільшою мірою віддзеркалюється у такому світовідчутті та світорозумінні, які позбавлені конкретної орієнтації на поширення гуманістичних ідей, а стосовно технічних ВНЗ – гуманітарної політики. В результаті, виникає атмосфера хаосу, тотального відчуження людини, політики, держави в просторі інформаційної культури.

Інформаційна епоха породжує нові перипетії: поглиблюються глобальні проблеми інформаційного суспільства - принципова невизначеність сутності інформації, взаємодія техніки і природи, взаємодія техніки, інформації і людини, що породжують проблему адаптації людини до зростаючої кількості інформації, яка поглинає людину і перетворює її на придаток комп'ютеру, що потребує формування нового світогляду, нової людини, нового суспільства майбутнього [2].

Такі настрої й відчуття переживає, зокрема, сучасне українське суспільство. Це зумовлюється, зокрема, тим, що наша країна визначила європейську інтеграцію як пріоритетну внутрішню й зовнішню політику, а у вітчизняній філософській думці